

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Buhârî'nin Kaynakları ve Fuad Sezgin

Ali Albayrak

İstanbul: İFAV Yayınları 2020, 220 sayfa.

Geçmişi uzun yıllara dayanan ilmî çalışmalarıyla doksan dört yıllık hayatında dünya çapında bir şöhret elde eden merhum M. Fuad Sezgin (ö. 2018), ülkemizde hadisle iştigel eden araştırmacılar nezdinde en çok *Buhârî'nin Kaynakları* adlı kitabıyla tanınmaktadır. İlk basımı 1956 yılında gerçekteştirilen bu çalışma, Sezgin'in ifadesine göre, Buhârî'nin kaynaklarını araştırmayı gaye edinen bir tetkik olup; değindiği meselelere nihai şeklini vermekten ziyade, bu problemlerin çözümlerini arayan bir deneme mahiyetindedir.¹ Bununla birlikte, yazıldığı dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda *Buhârî'nin Kaynakları*, o tarihler için Türkiye'de erişilen önemli bir seviyenin temsilcisi olarak görölmekte ve ülkemiz adına bir şans kabul edilmektedir.² İlk baskısının ardından 2001 yılında ikinci kez basılan ve hâlen yeni baskıları yapılmaya devam eden kitap, akademik çalışmalarda sıkça atıfta bulunulan ve çeşitli görüşlere dayanak kılınan temel bir referans hâlini almıştır. Hâlbuki bizzat Sezgin, eserde birtakım hataların vukuunun muhtemel olduğunu ifade ederek; yeni gelişmelerin ve yapılacak tenkitlerin eser üzerinde bazı ilâve ve değişiklikler yapmayı gerektireceğini dile getirmiştir.³ Buna karşın kitap, hak ettiği şekilde derinlemesine incelenip geliştirilme imkânından mahrum kalmış; bu kıymetli eser hakkındaki değerlendirmeler ise ancak son yıllarda yapılmıştır. Bu vakıa, *Buhârî'nin Kaynakları ve Fuad Sezgin* adlı kitabın yazarı Ali Albayrak'ı Sezgin'in eseri üzerine eğilmeye yönelten başlıca saik olmuştur.

Sahih-i Buhârî hakkında çeşitli araştırmaları bulunan ve bu konuda titiz bir mesai ürünü kitabını⁴ daha önce okuyucunun istifadesine sunan Albayrak,

1 M. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, Ankara: Otto Yayınları, 2012, s. 15.

2 Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları* (yayına hazırlayanın sunuğu), s. 10.

3 Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, s. 15.

4 Ali Albayrak, *Buhârî Sonrası el-Câmi'u's-Sahîh: Nüsha Farklılıkları, Hatalar, Tashihler*, İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.

yeni çalışmasını Sezgin'in kitabının ayrıntılı şekilde değerlendirilmesine tahsis etmiştir. Kısa bir giriş ve beş bölümden müteşekkil olan bu eserinde Albayrak; Sezgin'in söz konusu kitabında değindiği konuları, naklettiği bilgileri, ulaştığı sonuçları ve gerek Buhârî'ye gerekse İbn Hacer'e yönelttiği tenkitleri ele almaktadır. Tenkidin hem ilim geleneğimizdeki bir usul hem de gereklilik olduğunu vurgulayan yazar, bu çalışmada Sezgin'i yeri geldiğinde övüp gerektiğinde açıkça eleştirdiğini kitabın önsözünde peşinen belirtmektedir. Nitekim kendisi Sezgin'in araştırma metodunu takdir ederek, birçok imkânsızlığın söz konusu olduğu tarihlerde böyle bir çalışmayı yapabilmesini övgüye layık bulmakta; ancak onun bilgi yanlışları ile hatalı yorum ve tenkitlerinin ortaya konulmasını da ilmi ilerleme bakımından lüzumlu görmektedir. Zira *Buhârî'nin Kaynakları* hakkında ayrıntılı değerlendirmelerin yapılmaması, kitaptaki pek çok hatalı bilginin tashih süzgecinden geçirilmeden akademik metinlerde kullanılmaya devam etmesinin önünü açmıştır. Söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemesi yönüyle ilgi çekici olan *Buhârî'nin Kaynakları ve Fuad Sezgin*, sadece Sezgin'in yorum ve tenkitlerinin mercak altına alındığı bir kitap olmayıp; *Sahih-i Buhârî* hakkındaki bazı konulara dair mufassal değerlendirmeleri de Sezgin'in eserinden bağımsız olarak ihtiva etmektedir.

Kitabın ilk bölümünde Buhârî'nin kaynakları, hadislerin yazılması ve tedvin konuları üzerinde durulmuş; ikinci bölüm bab tasnifinin gelişim süreci ile Buhârî'nin babları belirlemede faydalandığı kaynaklara ayrılmıştır. Buhârî'deki muallak hadisler üçüncü bölümde detaylı olarak incelenmiş, kitabın en hacimli kısmı olan dördüncü bölümde Sezgin'in Buhârî'ye ve onun *Sahih*'ine yönelik tenkit ve yorumları çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise Sezgin'in eserindeki bilgi yanlışları ve baskı hatalarına işaret edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Albayrak, ilmi tenkit mahiyetinde bir çalışma ortaya koymaktan ötürü Fuad Sezgin aleyhinde duruş sergiliyor gibi görülmekten rahatsızlık duymaktadır. Bu hususta gerek kitabın giriş bölümünde gerekse sonunda yaptığı açıklamalar, eserin okuyucu tarafından doğru anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Zira onun amacı, Fuad Sezgin'in kitabını olduğu gibi tanıtmak ve kitabın değeri neyse onu yansıtmaktır. Ayrıca bu eserin Buhârî ve İbn Hacer savunması olarak algılanmaması gerektiğinin de altını çizen yazar, gayesinin savunmak değil anlamaya çalışmak olduğunu vurgulamaktadır.

"Buhârî'nin Kaynakları" başlığını taşıyan birinci bölüm, iki alt bölümden müteşekkildir. Bunların ilki olup yine "Buhârî'nin Kaynakları" başlığı altında yer alan kısımda Albayrak, Sezgin'in *Kütüb-i Sitte* öncesi dönemde hadislerin kitaplara geçirildiği ve Buhârî'nin kaynaklarının bunlar olduğu şeklindeki ana fikrini irdelemektedir. Bu bağlamda Sezgin, Buhârî'den önce zengin bir yazılı edebiyatın mevcut olduğunu ve tıpkı hadisler gibi hadis kitaplarının da rivayet hakkını râvilerden veya musanniflerden muteber bir yolla almak gerektiğini

belirterek, Buhârî'nin rivayet hakkı elde edilmiş kitaplardan nakilde bulunduğunu birçok kez vurgulamaktadır. Sezgin'in ana fikrinin tam da bu olduğu tespitinde bulunan Albayrak; onun kitabında zihin karışıklığı, üslup sorunu, meseleyi izahta kullanılan bazı ifadelerin yanlış anlamaya meydan vermesi gibi sebeplerle bu ana fikirle çelişir gözükken yorumlara rastlanıldığını dile getirmektedir. Alıntılardığı ifadelerle bu hususu örneklendirerek; yanlış yorumlanmaya müsait cümlelerin, Sezgin'in yukarıda vurgulanan temel düşüncesi doğrultusunda anlaşılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Birinci bölüm bünyesindeki ikinci kısım "Hadislerin Yazımı ve Tedvini" başlığını taşımaktadır. Burada öncelikle Hz. Peygamber'in hadis yazımını yasaklaması meselesine temas edilmiştir. Mezkûr mesele çoğunlukla yasak rivayeti ile izin rivayeti arasındaki teâruzun giderilmesine yönelik izahlar çerçevesinde işlenmesine karşın; Albayrak, Hz. Peygamber'in hadislerin yazımını yasaklayan bir emri bulunmadığını ve dolayısıyla bu hususta bir çelişkiden bahsedilemeyeceğini ileri sürmüştür. Akabinde hadis yazım aşamaları hakkında ayrı bir bahis açılarak; kitâbet, tedvin ve tasnif hakkında tespitlere yer verilmiştir. Bu bağlamda Albayrak, Sezgin'in sahâbe ve erken tâbiün dönemlerinde hadislerin tamamen yazıldığı ve tedvin döneminde bu dağınık malzemenin bir araya getirildiği şeklindeki kanaatinden bahsederek; tedvin tarihini erkene çekme ve tedvin kavramını farklı şekilde anlamlandırma minvalindeki görüşlerin yanlış olduğuna dair izahta bulunmuştur. Hadislerin tedvini bağlamında resmî tedvin ve ilk müdevvinler konusuna da değinmeyi gerekli gören Albayrak; Ömer b. Abdülaziz'in tedvin talimatı, tedvin faaliyetinin mahiyeti, tedvin sürecinin sınırı gibi hususlarda kayda değer görüşler paylaşmıştır.

Eserin "Buhârî'nin Babları Tasnifi" başlıklı ikinci bölümü, Sezgin'in Buhârî'nin babları tanzimde kendinden önceki yazılı kaynaklara tabi olduğuna dair iddiası etrafında şekillenmiştir. "Bab Tasnifinin Gelişimi", "İlk Kitaplar İçin Kullanılan İsimler" ve "Buhârî'nin Babları Belirlemede Faydalandığı Kaynaklar" şeklinde üç alt başlığı ihtiva eden bu bölümün hemen başında Albayrak, mezkûr iddianın Sezgin'in en büyük yanlışlığı olduğunu ileri sürmektedir. Zira ona göre, bir rivayetin önceki kaynaklarda mevcut olması ile bu kaynakların bab başlıkları içermesi birbirinden farklı hususlardır. Yazar, Sezgin'in bu temel iddia doğrultusundaki yorum ve delillerini ayrıntılı olarak incelemeye geçmeden önce, "Bab Tasnifinin Gelişimi" ve "İlk Kitaplar İçin Kullanılan İsimler" başlıklı alt kısımlarda konuyla alakalı gördüğü bazı mevzulara temas etmiştir. Ancak burada eserin sistematigi açısından bir problem göze çarpmaktadır. Zira "İlk Kitaplar İçin Kullanılan İsimler" alt başlığını taşıyan kısmın ilk dört paragrafında Sezgin'in görüşlerinden bağımsız olarak bazı bilgiler sunulmakta iken, akabindeki paragrafta aniden Sezgin'in iddiaları irdelenmeye başlamaktadır. Bu noktada konunun değişmesine ve Sezgin'in iddiaları hakkındaki kısım ilk kitaplar için

kullanılan isimlerle alakalı kısmın neredeyse beş katı hacme ulaşmasına rağmen yeni bir bölüme geçilmediğinden; Sezgin'in burada ele alınan görüşleri, "İlk Kitaplar İçin Kullanılan İsimler" başlığına aitmiş ve sadece bu meseleye dairmiş gibi algılanmaktadır. Oysa Sezgin'in söz konusu görüşleri hadis kitaplarına verilen isimler hakkında değil, bu bölümün ana başlığı olan "Buhârî'nin Babları Tasnifi" hakkındadır.

Kendi ifadelerinden anlaşıldığı üzere Sezgin, Buhârî'nin babların tanzimi ve muhtevalarının tasnifinde şeyhlerine tabi olduğu düşüncesindedir. Sezgin kendisini bu düşünceye sevk eden argümanları eserinde ortaya koymakta, Albayrak ise onun bu husustaki iddialarını ve dayandığı delilleri mercek altına almaktadır. Bunu yaparken Sezgin'in kitabındaki ilgili yerleri alıntulayarak ayrı ayrı tetkik etmekte ve onun kaynak olarak işaret ettiği eserlere başvurup bahis konusu görüşlere dayanak teşkil edecek bir bilgi bulunup bulunmadığını araştırmaktadır. Ayrıca somut göstergeler üzerinden sonuca ulaşma noktasında titizlik göstermekte ve meselenin daha iyi anlaşılması için gerektiğinde örnekleri çeşitlendirmektedir. Albayrak'ın, Buhârî'nin babları meselesi üzerinden Sezgin'e yönelttiği başlıca eleştirileri; yüzeysel genellemeler yapma, bilgileri tam özümseyememe, kaynak gösterdiği eserlerdeki ifadeleri yanlış yorumlama, çeviri hatasına düşme, dikkatsizlikten ötürü yanıltıcı çıkarımlar yapma, Buhârî'nin tevbîb mantığını tam anlamama, İbn Hacer hakkında açıkça önyargılı davranma, kaynaklardaki bilgileri aceleci ve zihninde olanı metne yansıtır tarzda okuma şeklinde sıralamak mümkündür. Sezgin'in hatalarını ortaya koyarken dikkatli bir tenkit dili kullandığı görülen yazar; onun iddialarının aksine, Buhârî'deki herhangi bir hadisin daha önceki bir kitapta bulunması ile babları belirleme ameliyesi arasında hiçbir alaka olmadığını savunmaktadır. Nitekim bu düşünce, ikinci bölümün sonunda yer alan "Buhârî'nin Babları Belirlemede Faydalandığı Kaynaklar" adlı kısımda da pekiştirilmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünün konusu, Sezgin'in fazlaca üzerinde durduğu bir mesele olan Buhârî'nin muallak rivayetleridir. "Muallak Hadisler" başlığını taşıyan bu bölümü iki kısma ayıran Albayrak, ilk olarak "*Sahih*'teki Muallak Rivayetlerin Mahiyeti" alt başlığıyla Buhârî'nin muallak hadislerine dair ayrıntılı bir inceleme ve değerlendirme sunmaktadır. Meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bilgilerin ardından, diğer alt bölümde "Sezgin'in Konuyla İlgili Görüşleri" başlığı çerçevesinde mütalaalarına yer vermektedir. Yazar, Buhârî'nin kitabındaki muallak rivayetleri terâcimdeki muallaklar, mütâbaatlardaki muallaklar ve *Sahih*'teki asıl muallaklar şeklinde tasnife tabi tutmakta; terâcimdeki muallakları merfû-mevkûf-maktû olma durumuna göre, mütâbaatlarda bulunan muallakları ise mevsûl hâli bulunup bulunmamasına göre gruplandırmaktadır. Albayrak'a göre muallak hadisler meselesi ele alınırken genelde yapılan en büyük hata, *Sahih-i Buhârî*'nin asıl metni içerisinde yer alan muallak rivayetler ile terâcim

ve mütâbaat konumundaki muallak rivayetler arasındaki farkın gözden kaçırılmasıdır.

Hâlbuki terâcimde veya hadislerin sonundaki mütâbaat ifadelerinde muallaklara yer verirken Buhârî'nin amacı hadis rivayet etmek değil, bilgi amaçlı nakilde bulunmaktır. Dolayısıyla *Sahih*'te rivayet edilen hadislerden bahsedilirken, kitabın ana gövdesine dahil olmayan söz konusu muallak nakillerin mevzu dışında bırakılması gerektiği ortadadır. Bu bağlamda yazar, *Sahih-i Buhârî*'deki muallak hadislerle ilgili önemli sayısal bilgiler vermektedir. Sayısal verileri bölüm sonunda tablo hâlinde sunarak okuyucunun istifade imkânını artıran Albayrak; Buhârî'nin muallak hadisleri ele alınırken, yalnızca 19 rivayetin bahis konusu olması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca o, *Sahih*'in başka bir yerinde mevzûl hâli bulunmayan bu on dokuz muallak hadisin kitabın asıl kısmında nakledilmesini izah sadedinde, Buhârî'nin söz konusu rivayetlerin sıhhati hakkında bir şüphesi olmadığı için böyle yaptığını belirtmektedir.

Ne var ki Sezgin'in meseleye dair yorumları, Albayrak'ın üzerinde durduğu tasnif ve ayrıntılar göz önüne alınmaksızın yapılmış değerlendirmeler mahiyetindedir. "Sezgin'in Konuyla İlgili Görüşleri" başlığı altında onun muallak hadislerle alakalı bazı temel iddiaları mercek altına alınmaktadır. Sezgin genel olarak *Sahih*'teki muallakların, rivayet hakkı elde edilmemiş kitaplardan yapılan nakiller olduğu kanaatini taşımakta ve Buhârî'nin ta'lik yaparak rivayetin otoritesini yıkmak istediğini ileri sürmektedir. Onun çıkarımlarının gerçeği yansıtmadığını düşünen Albayrak'a göre, Sezgin'in bu husustaki en önemli hatası bilgi amaçlı yapılan nakiller ile rivayet olarak nakledilen hadisler arasındaki ayrımı gözden kaçırmasıdır. Her ne kadar Sezgin görüşlerini hayli kesin ve iddialı cümlelerle ifade etmekte ise de kimi zaman farkında olmadan çelişkiye düşmekte, bazen de üzerinde pek düşünülmemiş yorumları tespit olarak sunmaktadır. Diğer taraftan birtakım hatalı genellemelerle hükme vardığı ve bazı konuları tam olarak anlamadığı da belirtilen Sezgin, kaynakları tetkik ederken yeterince dikkatli davranmaması sebebiyle yazar tarafından eleştirilmektedir.

Kitabın "Tenkitler" başlıklı dördüncü bölümü, Sezgin'in eserinde Buhârî'ye ve onun *Sahih*'ine yöneltilen çeşitli eleştirileri konu edinmektedir. *Buhârî'nin Kaynakları*'nda önemli bir yer tutan eleştirileri "Buhârî'nin Dilcilerden Yaptığı Alıntılar", "Nüsha Farklılığı", "Tefsir Bölümü", "*Sahih*'in Şartları" ve "Diğer Tenkitler" şeklindeki beş alt kısım çerçevesinde tek tek irdeleyen Albayrak, bir taraftan Sezgin'in hatalı yorumlarına değinirken diğer taraftan ilgili bahislerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bilgiler aktarmaktadır. Kendisi Sezgin'in bu mühim meselelere eğilme cesareti göstermesini takdirle karşılamakta, ancak bilgi eksikliği sebebiyle onun bazı konulara tam vâkıf olmadığını kaydetmektedir. Bu bölüm bünyesindeki "Buhârî'nin Dilcilerden Yaptığı Alıntılar" başlıklı

kısımda öncelikle, Buhârî'nin Kur'ân kelimelerine dair zikrettiği kısa tefsirlerin meşhur dilcilerden alıntılına ilişkin tespitler tartışılmakta; ardından bu alıntılarının en çok yapıldığı kaynak olan *Mecâzü'l-Kur'ân*'ın farklı nüshalarının varlığından söz edilmekte; son olarak Sezgin'in bu hususlardaki hatalı tenkit ve yorumları üzerinde durulmaktadır. "Nüsha Farklılığı" kısmında nüsha farkları, müstensihlerin *Sahih* metnine müdahalesi, Nesefî nüshası ve Yûnîni nüshası konuları ele alınarak yine Sezgin'in yanlışları tespit edilmektedir. "Tefsir Bölümü" başlığı altında Buhârî'nin tefsir bölümünü oluştururken izlediği usul, tefsir ifadelerindeki nüsha farklılığı ve Sezgin'in Buhârî'deki tefsir bölümüne dair tenkitleri bahislerine yer verilmektedir. Buhârî'nin gerçekten birtakım şartlarının olup olmadığı sorusuna cevap arandığı "*Sahih*'in Şartları" kısmında, yazar tarafından bu hususta farklı bir bakış açısı getirilmekte ve Sezgin'in meseleye dair iddiaları tartışılmaktadır. Bu alt başlıkların kapsamına girmeyen bazı tenkitler ise "Diğer Tenkitler" ismi altında irdelenmektedir.

İhtiva ettiği başlıklardan da anlaşılacağı üzere geniş bir yelpazeyi kapsayan bu bölümde Albayrak, her bir mesele özelinde Sezgin'in ifadelerini naklederek hatalı değerlendirmelerine odaklanmaktadır. Albayrak'ın eleştirilerine göre Sezgin; zaman zaman delilsiz iddialarda bulunmakta, kurguya dayalı temelsiz yorumlar getirmekte, anlama hatasına düşmekte, aceleci ve dikkatsiz bir tavır sergilemekte, önyargılı davranmakta, isabetsiz genellemeler yapmakta, kaynaklarda geçen ifadeleri bazen farklı aksettirmekte, zihnindeki algıyı kaynak metne yansıtmakta ve yeterince derinlemesine araştırma yapmaksızın az bir malzeme üzerinden kesin hükme varmaktadır. Sezgin'in Buhârî ve İbn Hacer hakkındaki tarafsız tavrı da yazarın gözüne çarpan bir ayrıntı olarak ön plana çıkmaktadır. Zira Buhârî'yi tenkit edenlerin görüşlerini detaylı olarak nakleden Sezgin, onu savunanlar söz konusu olduğunda meseleyi geçiştirmektedir. En muhafazakâr şârih olarak nitelediği İbn Hacer'e ise her fırsatta tenkit yönelterek, onun garip izahlarla Buhârî'yi kurtarmaya çalıştığını ve Buhârî'yi haklı çıkarmak için hataları devamlı başkalarına mâl ettiğini ileri sürmekte; fakat ihtiyaç duyduğunda İbn Hacer'in ifadelerini delil olarak kullanmaktan da geri durmamaktadır. Yazar her ne kadar Sezgin'i birçok yönden tenkide tabi tutsa da onun değerlendirmelerini doğru bulduğu bazı noktalara işaret ederek, yeri geldiğinde Sezgin hakkındaki takdirlerini dile getirmektedir.

Eserin beşinci ve son bölümü "Hatalar" başlığını taşımaktadır. Bu çerçevede Albayrak, *Buhârî'nin Kaynakları*'nda tespit ettiği yazım hatalarını maddeler hâlinde sıralayarak bunların kitaptaki yerine işaret etmekte; her biriyle ilgili gerekli düzeltmeleri sunmaktadır. Bunu yaparken gayesi, kitabın ileriki baskılarının daha az hatayla neşredilmesine katkı sağlamaktır. Çoğunluğu baskı kaynaklı olan bu hataların bir kısmı da hadis ilmine ve ricâline aşına olunmamasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu hataların Sezgin'in kitabından

faydalanan kimi araştırmacılar tarafından da aynen tekrarlandığını tespit ederek bunları dipnotta göstermesi, yazarın ne derece dikkatli ve kapsamlı bir çalışma yürüttüğünü ortaya koymaktadır.

“Sonuç Yerine” başlığı altındaki kısa bir kapanış metniyle nihayete eren *Buhârî'nin Kaynakları ve Fuad Sezgin'in*, yazılış amacını yerine getirme noktasında başarılı bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Uzun bir mesainin ürünü olduğu anlaşılan kitap, tenkit mahiyetindeki çalışmaların hangi nitelikleri taşıması gerektiğini gösteren güzel bir örnektir. Zira eserin göze çarpan başlıca hususiyetlerinden biri, sadece eleştirilerin sıralandığı değil; tenkidin yanı sıra araştırma, tespit ve tashihe de geniş yerin verildiği bir çalışma olmasıdır. Tespit ve değerlendirmeleri esnasında çok sayıda kaynaktan ve *Sahih*'in farklı nüshalarından yararlanan Albayrak'ın dipnotları da gerek burada verilen değerli bilgiler gerekse bazı müelliflere yöneltilen eleştiriler açısından dikkate değer bir içeriğe sahiptir. Eser iç bütünlük ve ahenk açısından incelendiğinde birtakım kusurlar tespit edilmekle birlikte, başka müellifin kitabı üzerine yapılmış bir çalışma olması hasebiyle geniş ve nispeten dağınık bir içeriğe sahip olan eserde bu tür durumların olağan karşılanması gerektiği düşünülebilir. Sonsöz olarak, ilmî çalışmalarda övgü ve yergi dengesini sağlamak suretiyle reddetme ve tekrarlama arasındaki orta yolun bulunması gerektiğinin altını çizen Albayrak; akademi çevrelerine, saygının taklide ve tenkidin saygısızlığa yol açmadığı bir usul izleme çağrısında bulunmuştur. Nitekim kitaba genel itibariyle bakıldığında, kendisinin de bu dengeyi yakalamak adına hayli hassas davrandığı görülmektedir. Neticede Fuad Sezgin'in kıymetli eseri *Buhârî'nin Kaynakları*, Ali Albayrak'ın kitabı eşliğinde yeniden okunduğunda; hadisle iştiğal eden ilim ehli için farklı bir bakış açısı imkânı doğacağı muhakkaktır.

Ayşe Nur Yamanus

(Arş. Gör., Yalova Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı,
any.1497@hotmail.com; orcid.org/0000-0002-1759-3573)